

Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi (DİAM) Türkiye kökenli göçmenlerin yerleştikleri ülkelerde yaşadıkları sorunları bilimsel olarak araştırmak ve bu sorunlar hakkında siyasi, hukuki ve toplumsal çözüm yolları önermek amacıyla kurulmuş uygulamalı bir araştırma merkezidir. Bu çerçevede DİAM, kuruluş aşamasında ilk olarak Federal Almanya'daki Türkiye kökenlilerin yaşadıkları hak ihlalleri hakkında bir rapor hazırlamıştır.

Federal Almanya özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden kurduğu demokratik hayatı ve medeni toplumsal ilişki biçimiyle örnek alınacak bir ülkedir. Fakat söz konusu olan yabancılar olduğunda demokratik toplumsal ilişkiler sorunlu bir hal almaktadır. Bu nedenle gelişmiş bir demokratik ülkede de insan hakları ihlallerini araştırmak anlamsız değildir. Dahası insan hakları ihlallerinin denetimi yeni hak kavramlaştırmaları düşünüldüğünde sona erecek bir süreç değildir.

DİAM'ın ilgi alanı Federal Almanya'daki hak ihlallerini özellikle yabancılar perspektifinden araştırmaktır. Gelişmiş demokrasilerdeki hak ihlallerinin önemli bölümünü hukuki olarak hak sahibi oldukları tartışmalı olan yabancılar etrafında yoğunlaşmaktadır. Zira yerliler için kanunla güvence altına alınan haklardan yabancıların da yararlandırılması İnsan Hakları kavramının evrenselliğine rağmen bazen mümkün olmamaktadır. Çünkü Ulus-devletler evrensel çerçeveyi sadece yurttaşları için sınırlandırma eğilimi taşımaktadır. Raporu belirtildiği gibi ülkede yaşanan ayrımcılık türlerinden ilk sırayı etnik kökenin alması ve dini ayrımcılığın halen önemli oranda hissedilmesi insan hakları ihlalleri konusunda denetimi zorunlu kılmaktadır.

Araştırma sonuçlarımız da öngörülerimizde çok yanılmadığımızı göstermektedir. Kişi hak ve özgürlükleri bağlamında anayasal çerçevesi iyi çizilmiş bir demokrasi olan Federal Almanya'da bile uygulama alanında ayrımcılıklar yaşanmaktadır. Özellikle gözaltına alınan yabancılara şiddet uygulamalarına rastlanmıştır. Diğer taraftan hapisaneler gibi tamamen kontrol altındaki yerlerde kültürel olarak farklı değerlere sahip olan yabancıların hassasiyetlerine (korunaklı duş ve buzlanmış tuvalet alanları gibi) dikkat edilmemektedir. Özel hayatın gizliliğinin ihlali konusu toplumun genelinin bir sorunu olarak gözlemlenmektedir. İnsansız hava araçlarıyla gerçekleşen yargısız infazlara Federal Almanya'da konuşlanan askeri üslerin ev sahipliği yapması insan hakları ihlalleri açısından görmezden gelinmeye çalışılmaktadır.

Yabancıların yaşadığı hak ihlallerinin önemli bir kısmı vatandaşlık ve vize işlemleriyle aile birleşimi konularında yoğunlaşmaktadır. Federal Almanya AB üyesi ülkelere tanıdığı çifte vatandaşlık hakkını siyasetler arasındaki farklı tezlere rağmen Türkiye kökenli göçmenlere tanımamakta ısrar etmektedir. Aile birleşiminin önündeki engeller açık AAD kararlarına rağmen genel bir hukuksal düzenlemeyle kaldırılmamaktadır. Her ailenin zorlu hukuksal labirentleri aşması beklenmektedir. Diğer taraftan hukuksal açıdan sınır dışı edilmesi gereken ama insani açıdan sorunlu bazı konularda (*haertefaelle*) son bir komisyonun insani gerekçelerle karar veriyor oluşu hak ihlallerini önleme açısından takdirle karşılanmaktadır.

Farklı bir kültürel çerçeveye sahip Türkiye kökenlilerin karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık dini ve kültürel haklar bağlamında da gözlenmektedir. Bu konuda Müslüman kadınların başörtüsüyle çalışma hakları halen sorgusuz olarak sağlanabilmiş değildir. Yıl içinde yaşanan mağduriyetlerden örnekler raporda yer almaktadır. İlk ve orta öğretim kurumlarındaki din dersi konusu ise iki tarafın da olumlu çabalarına rağmen halen çözüme kavuşmuş değildir. Müslümanların din dersinin çerçevesinde uzlaşmalarını beklemek yerine farklı Protestan Kiliselerinin çerçevede anlaşamaması karşısında bulunan çareye benzer bir kültür dersinde anlaşılması en mümkün yol olarak gözükmektedir. Helal gıda konusunda sağlanan hukuksal

ilerlemeler uygulama alanında halen sorunlar oluşturmaktadır. Özellikle hayvanların uyutulmadan kesilerek et tüketiminin örgütlenmesi Alman toplumu tarafından kültürel bir farklılık olarak sindirilmiş değildir. Küçük yaşlarda yapılan sünnet konusu da halen hukuksal olarak çözülsede toplumsal anlamda kabul görmüş değildir. Bu nedenle insan hakları konularındaki bu tür tartışmalı konularda hukuki çözümün yanında hükümetlerin toplumsal desteği artırıcı çalışmalar da yapması beklenmektedir. Dini haklar konusundaki büyük sorun alanı ise Cami inşaatları ve camilere yönelik saldırıların önlenememesidir. Müslümanlar açısından her cami inşaat süreci yorucu bir çaba gerektirmektedir. Yükselen aşırı sağ düşüncelerden beslenen cami saldırıları da artarak endişe yaratan sayılara ulaşmıştır.

Siyasi haklar açısından gelişmiş bir ülke olarak Federal Almanya halen vatandaşı olmayan oturma hakkı sahiplerine en azından kendilerini de doğrudan ilgilendiren yerel seçimlerde oy hakkı tanımış değildir. Diğer taraftan medyada yabancı temsilinin artması entegrasyonu da olumlu etkileyecektir. Toplantı izni alan aşırı sağın yabancı düşmanı gösteri yapabilmesi demokratik gerekçelerle önlenmemektedir. Fakat aynı tür bir gösterinin antisemitik içerik taşıması halinde yasaklanması da hukuki görülmektedir. İslam düşmanı gösterilerin antisemitik gösteriler gibi sayılması ve sınırlandırılması toplumsal gerilimi düşürecektir. Dernekler kanununda yer alan yabancıların kurduğu derneklere getirilen extra yükümlülükler kaldırılması gerekmektedir.

Eğitim hayatında yaşanan en önemli ayrımcılık tavsiye sisteminden kaynaklanmaktadır. Öğretmenlerdeki farklı kültürlere hassasiyetin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle meslek eğitimine kabul ve sonrasında işe yerleşme aşamasında yaşanan ayrımcılık artık kamusal olarak da genel bir kanıya dönüşmüştür. Başvurularda kişisel bilgilerin gizlenmesi ve niteliklerin öne çıkarılması gerekmektedir. Bu konuda kamuoyunda yapılan tartışmalar olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Tekrar oranlarına bakıldığında Federal Almanya'da yaşanan hak ihlallerinin yabancılar konusunda giderek sistematikleştiği gözlenmektedir. Otuz yıl önce münferit olaylar olarak değerlendirilen cami, yabancıların evleri, mülteci kamplarının yakılması olayları sistematikleşmenin en önemli işaretini taşımaktadır. Yaygın ayrımcılık iddiaları bürokrasi, eğitim sistemi ve iş hayatında artarak devam etmektedir. Hukuksal önlemlerin yanında hükümetlerin toplumsal zihniyet dönüşümü için de algı oluşturmaya çalışması gerekmektedir.